

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Райна Димитрова Гаврилова, СУ „Св. Климент Охридски“
на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата,
докторска програма „Културология“ (Младежта в България. Публични дебати,
социални действия, движения, идеологии, политически режими и институционални
структури от края на XIX и XX век)

Автор: Петя Вълкова Ангелова

Тема: “Младежката политическа съпротива (1944-1949)“

Научен ръководител: доц. д-р Галина Гончарова, Софийски университет

1. Общо описание на представените материали

Със заповед РД 38-403 от 12.07.2024 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (СУ) съм определена за член на научното жури за по процедура за защита на дисертационен труд на тема “Младежката политическа съпротива (1944-1949)“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология“ (Младежта в България. Публични дебати, социални действия, движения, идеологии, политически режими и институционални структури от края на XIX и XX век).

Автор на дисертационния труд е Петя Вълкова Ангелова - докторантка в редовна форма към катедра „История и теория на културата“, Философски факултет “ с научен ръководител доц. д-р Галина Гончарова. Представеният от Петя Ангелова комплект материали е в съответствие с Правилника на СУ за приложение на ЗРАСРБ и включва:

1. автобиография;
2. заповед на Ректора на СУ за определяне на жури;
2. дипломи за висше образование;
3. дисертационен труд;
4. автореферат;
5. отпечатани или приети за печат научни трудове по конкурса;

6. справка за съответствие с националните минимални изисквания за ОНС „доктор“ за съответната научна област.

Прегледът на всички предложени документи показва, че те напълно съответстват на изискванията.

2. Кратки биографични данни за докторантката

Докторантката Петя Вълкова Ангелова е завършила Културология в Софийския университет и е придобила степен магистър в МП „Културна антропология“. В хода на обучението си тя е придобила солидна подготовка в областите на историята и теорията на културата и е развила интерес към междудисциплинарната работа, което се оказва добра основа за самостоятелните ѝ изследвания. Професионалното познание и работата ѝ с научната ръководителка, доц. Гончарова още от времето на обучението ѝ в специалност Културология несъмнено е допринесло и за израстването ѝ като млад учен. През 2019 г. тя е сред отличените студенти на СУ „Климент Охридски“. През периода 2020-2022 г. Петя Ангелова работи като изследовател R1 (Млад учен); през 2023/2024 учебна година води упражнения по дисциплината „младежки култури“, а през март 2024 г. е назначена за Инспектор учебна дейност в СУ.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Интересът на Петя Ангелова към младите хора се появява още в края на подготовката ѝ в бакалавърската и магистърската степени, както свидетелстват и първите ѝ публикации. За това без съмнение е допринесъл фактът, че темата за децата и младите никога не слиза от дневния ред на българското общество, както в сферата на образованието и реализацията, така и в дискусиите за междупоколенческите отношения и за кризата на ценностите. Участието и неучастието на младите хора в политическия живот е друга остра тема, особено в контекста на политическата криза, в която се намира българското общество днес. Тази особеност на проблематиката прояснява както културологичния характер на темата, така и историческия подход. Дори бърз поглед на съдържанието показва, че дисертацията, формално погледнато историческа, включва в полезрението си проблемите за идеологията в най-широкия ѝ обхват; медиите и тяхното участие в установяването на новия *Zeitgeist* и гърчовете на демокрацията, смазвана систематично от тоталитарната власт. Да се говори за актуалност на изследване, посветено на период от преди 80-те години звучи като оксиморон, но дори и да не вярваме, че историята е учителка на живота, съвременният политически живот в България ни убеждава всекидневно, че миналото хвърля дълга

сянка над съвременността: най-малкото защото възрастните и много възрастните (60+ и 80+ годишните), които гласуват на избори, са преживявали лично възторзите и разочарованията на младежките устреми. Представеният труд си поставя за цел да изясни „ролята на младежта в исторически значимите процеси на противодействие на установяващата се тоталитарна система“ (с. 5), като издири и документира за колективната ни памет историята на лицата, събитията и говоренето от периода на установяване на комунистическата власт. Едновременно с това работата предлага една антропологическа история, история на човека, която едва след 1989 г. можа да види бял свят.

4. Познаване на проблема

Текстът на дисертацията показва, че Петя Вълкова Ангелова отлично познава полето, в което работи. В приложените списъци са указани пълно, конкретно и коректно източниците, които е използвала (80 материала от изданията на опозиционните партии, 49 материала от Архива на комисията по досиетата, Централния държавен архив и Института за изследване на близкото минало и 14 публикации и изследвания на биографични истории). Едновременно с това, в библиография от 42 заглавия докторантката е посочила изследванията, които ползва, както на български, така и на чуждестранни автори.

5. Методика на изследването

Конкретните задачи на работата следват класическата изследователска структура: изясняване на понятията; представяне и категоризиране на емпиричния материал, събран в хода на проучването и анализ, който не е отделен, а върви паралелно с представянето на материала. Методът е този на историческата антропология, а именно поставяне на въпросите на антропологията към исторически материал. По-конкретно, изследователските методи са разнообразни и се предопределят от задачите: критичен прочит на опозиционната преса и на архивни материали, включително и на разсекретените от Комисията по досиетата и методът на житейските истории – рефлексивно издирване, представяне и интерпретиране на лични разкази (основен инструмент на историческата антропология).

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Хипотезите, които организират изследването и легитимират заключенията, и които докторантката нарича „очаквания“ са 1. че младежта „има ключова роля в актовете на противопоставяне срещу новата власт“; 2. че това „се дължи на комплексни процеси, характеризиращи изобщо отминалия 20. век, свързани с опитите

да се обхване нейния жизнен заряд и да се насочи в политически угодни посоки“; 3. че „най-дръзките актове на съпротива ще идват именно от младите“, въпреки че те осъзнават опитите да бъдат използвани от политическите формации; и накрая 4. „допускане“, че младежта ще изостави политическите си различия в името на обединяване срещу налагащата се еднопартийна власт. Трябва веднага да отбележа, че сами по себе си те звучат като самоочевидни, но това, което представлява приносния характер на работата е изграждането на фактологичен фундамент, който да надхвърли „самоочевидното“, т.е. широкото всекидневно знание, формирано през Двадесетия век и ще осветляват един период, който е отдалечен във времето, но чието разбиране е ключово за разбиране на процесите в началото на Двадесет и първия.

Още в Увода Петя Ангелова изяснява, че определенията на двете основни понятия, с които ще работи – „политическо“ и „съпротива“ – са заимствани от Хана Аренд, а те, както и трето понятие, власт, в Първа глава те са подробно дискутирани Тази, да я наречем, теоретична част успешно свързва политологичните понятия с темата на дисертацията и задава посоките, по които конкретните явления и факти в България ще намерят своята интерпретация.

Втора, Трета и Четвърта глави разгръщат (и въвеждат) в няколко аспекта контекста на изследването, без който разбирането на „текста“ би било невъзможно. Оценявам усилията на докторантката да структурира работата, макар че темите за едрите събития, политическите гърчове и ефектът им върху опозиционните партии младежките организации и периодичния печат е невъзможно да се разделят при осмислянето на периода и мястото на изследвания период в исторически план. Прегледът на младежките организации и идейни течения е информативен, бих отбелязала само разликата в представянето на младите анархисти, където място е отделено на мотивите и читателят започва да провижда методологическите предимства при изследването на историята с методите на антропологията. Авторката си дава сметка за разликата с представянето на другите организации, но все пак дисонансът се усеща (и в обема, и в съдържанието).

На така изградения фон в Пета глава виждаме идеологията на тоталитарния режим от съветски тип, която прави разбираеми отделните факти и процеси и нейното оформяне, артикулиране и налагане в България: концепцията за „новия младеж“. Петя Ангелова е постигнала много плътен разказ с прилагането на интерпретациите в политологичната и историческата литература в чужбина и България, с откъси от текстове от документи и лични разкази и намирам това за един от приносите на

дисертацията. Темата е продължена на следващото ниво на задълбочаване: проучване на опозиционния периодичен печат, който „играе решаваща роля за изпълнение целите на настоящото изследване“ (с. 101). Внимателното проследяване едновременно на идеологемите на тези издания по „младежката“ тема и на условията на тяхното разпространение е, доколкото ми е известно, първото в изследователската ни традиция. Седма глава ни връща към концепциите на Хана Аренд, но вече на терена на реалните стъпки за хомогенизиране на младежките движения и, на практика, ликвидиране на политическото. Последната глава разглежда действията и дейностите, които обикновено мислим като съпротива: усилията на младежта да се противопостави на тоталитаризиращия натиск под формата на нелегална съпротива. Заслужава да се отбележи, че авторката представя и коментира фактите балансирано; част от включеният материал и интерпретации вече са известни на интересуващата се публика, приносът на авторката е в привличането на спомени и биографични истории, които представят по-пълна картина. Заключението сумира приносите на работата, така както ги вижда авторката и добавя едно добре осъзнато самоограничение – липсата на жени в това поле, което вероятно би могло да стане тема за следващо изследване.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Посочих в хода на представянето на изследването приносите, които видях, но тук специално бих искала да подчертая, че основните са два: постигането на най-пълната досега картина на мястото на една социална група в един от ключовите периоди в българската история. На второ, и по-важно място – демонстрацията на различното мислене и писане на история на близкото минало: от една страна цялостна история, извлечена от различни източници и текстове, която отчита многото различни фактори, които формират историческите процеси и от друга, паралелно разглеждане и коментиране на голямата, събитийна и на малката, човешка истории.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила за конкурса 5 публикации по темата на дисертацията, които отговарят на изискванията.

9. Автореферат

Авторефератът е в обем от 21 страници и представя коректно предмета, хипотезите и методите на изследването, както и съдържанието на дисертацията.

10. Критични забележки и препоръки

Нямам други забележки и препоръки освен споменатата по-горе.

11. Лични впечатления

Познавам Петя Вълкова Ангелова от времето на нейното следване в специалност Културология и съм с отлични впечатления. Тя притежава едновременно дисциплината на сериозен тогава студент, а сега изследовател и широкото мислене и способност да вижда връзките на явленията на един истински културолог.

12. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Бих препоръчала работата да се публикува.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни резултати, които представляват авторски принос и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“. Докторантката Петя Вълкова Ангелова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам положителна оценка на представената дисертация и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Петя Вълкова Ангелова в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма „Културология“ (Младежта в България. Публични дебати, социални действия, движения, идеологии, политически режими и институционални структури от края на XIX и XX век).

01.10.2024

Автор на становището:
Проф.д-р Р. Гаврилова